

Bijdrage Nes Ammimdag
3 oktober 2015
Amersfoort

I Over de stellingen

Allereerst hartelijk dank voor de uitnodiging om op deze bijzondere dag te spreken. Ik weet niet hoe het met anderen is die korter of langer in Nes Ammim hebben gewoond: dit soort dagen zijn toch wel de momenten waarop je met enige weemoed terugdenkt aan Galilea.

Ik was niet alleen blij met de uitnodiging om hier een inleiding te houden. Ik was het ook van harte eens met het thema: "Spannend daar en hier", want hier en daar zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daar wil ik straks hier nog iets over zeggen: maar eerst mijn reactie op de drie stellingen die de organisatoren deze ochtend aan ons voorleggen.

Dan begin ik met de tweede stelling: "Alleen als betrokken burger maak ik verschil." Die spreuk deed me denken aan dat gedicht van Gerty Spiess dat in het Huis van Gebed en Studie hangt: Was is des Unschuldigen Schuld – Wo beginnt Sie? Het gedicht verwoordt het thema dat ieder jaar weer centraal staat tijdens de Kristallnacht herdenking in Nes Ammim: wat is de verantwoordelijkheid, en soms zelfs de schuld van de 'omstander', van degene die er met zijn neus bovenop staat, het kwaad in het gezicht staart en vervolgens zegt: 'Da kann man nichts machen': oftewel: Ach laat maar, daar kun je toch niets aan doen. In die zin is die stelling zelfs een gevaarlijke en misleidende mythe: dat je alleen door iets te doen het verschil kan maken: nee, ook door niets te doen: juist door niets te doen ben je verantwoordelijk. Dat klinkt zwaar: maar zo is het nu eenmaal.

Overigens wil ik daarmee niet zeggen dat je tot de einden der aarde moet gaan om al het onrecht in de wereld te bestrijden. Je moet doen wat je kan, maar je moet jezelf ook kunnen relativiseren, je eigen krachten niet overschatten. Net zoals Nes Ammim: als veilige plek is het voor sommige dialoogdeelnemers een herberg waar ze even bij hun eigen angsten kunnen stilstaan, hun wonden kunnen verzorgen en even kunnen dromen over hoe het ook zou kunnen, maar verwacht van Nes Ammim vooral geen wereldvrede, geen politieke doorbraken en, ondanks de naam, geen wonderen. Een wonderdje zou al mooi zijn.

Dan die derde stelling: "Mijn geloof in de eenheid van God inspireert mij te geloven in de eenheid van de mensheid." Kort en goed: ik geloof er niet in. Allereerst: ik geloof niet dat de eenheid van de mensheid een wenselijk ideaal zou zijn. Dat heeft te maken met iets dat ik van Avraham Burg geleerd heb. Er wordt weleens gezegd dat het monotheïsme het mooiste geschenk van het Joodse volk aan de mensheid is. Burg zet daar tegenover dat in zijn ogen vrijheid een minstens zo mooi en misschien nog wel mooier cadeau is.¹ Burg ziet de Exodus, de uittocht uit Egypte als de ontdekking, de oerervaring van wat vrijheid is.

En ik denk dat hij gelijk heeft: ik geloof niet in het streven naar eenheid: eenheid wordt of al snel exclusivistisch of onderdrukkend: het zou in mijn ogen juist moeten draaien om vrijheid. Vrijheid betekent: de ruimte om te leven volgens de waarden en tradities waar je jezelf mee kan en wil identificeren.

De Bijbelse verhalen laten zien dat vrijheid wat anders is dan doen wat je leuk vindt: jouw vrijheid komt ook met verantwoordelijkheden. Zoals de opdracht om ervoor te zorgen dat anderen ook van hun vrijheid kunnen genieten. Dat is geen leven en laten leven: integendeel, het betekent: oprechte

---

¹ A. Burg, *Very Near to You: Human Readings of the Torah*, Jerusalem: Gefen, 2012, 114.

betrokkenheid bij elkaar om te ontdekken hoe jij kan bijdragen aan het vrije leven van de ander en andersom.

Ik ben ervan overtuigd dat de wereld er een stuk beter voor zou staan als we ons echt zouden bekommeren om de vrijheid van de ander. Dat geldt voor hier in Nederland, maar ook voor daar in het Midden-Oosten.

Ik kan het niet laten om toch ook even als christelijk theoloog een vraagteken bij de stelling over de eenheid te zetten. Het beeld van de drie-eenheid is binnen het Christendom een van de meest kenmerkende manieren om over God te spreken. Ik vermoed dat er geheime plekken zijn waar Joden en Moslims bij elkaar komen om de christenen hartelijk uit te lachen om deze theologische hocus pocus: dat God uit drie personen zou bestaan is voor hen onbegrijpelijk. Ik kan me er van alles bij voorstellen, maar toch: dat beeld van die zorgzame Vader of, ook een bijbels beeld, die zorgzame Moeder, van die Mensenzoon die de radicaliteit van de gerechtigheid laat zien en van die Geest, de Wijsheid die over de wereld wordt uitgestort, het blijft voor mij een prachtige manier om over God te spreken. Het laat zien dat God een enorme diversiteit herbergt en omvat. Juist als God een en toch drie kan zijn, dan moet het voor mensen toch ook wel mogelijk zijn om manieren te vinden om samen te leven met respect voor alle verschillen.

Tot slot de stelling: "Hoop is mijn rode draad". Nee, integendeel: wanhoop, cynisme, dat is meer mijn stijl. Toegegeven, dat is gedeeltelijk een karakterkwesie: maar ik denk dat wie iets langer in het Midden-Oosten heeft gewoond het gevoel herkent: aan de ene kant de prachtige natuur, het geweldig eten, de culturele rijkdom, de religieuze diepzinnigheid, de passie waarmee mensen in het leven staan. En tegelijkertijd, het fanatisme, het racisme, de politieke manipulaties, de grove schendingen van de rechten van mensen: het is werkelijk waar godgeklaagd. Je raakt er regelmatig moedeloos en gedisillustreerd van.

In de christelijke traditie is hoop een deugd: het is niet iets dat je zomaar hebt: het is iets dat je moet oefenen: moet cultiveren. En dat kan alleen maar door het te doen. Hoop betekent niet: uit het raam staren en er wat op los hopen: integendeel hoop is een actie. Hoop heb je niet: hoop doe je. En als je het zelf niet kan, dan trek je je op aan anderen. Nog sterker: uiteindelijk ontvang je hoop van de Ander. En dat heb ik in Nes Ammim met regelmaat ervaren. Ik heb in het dorp heel veel bewogen en inspirerende vrijwilligers ontmoet. Een aantal daarvan zitten hier in de zaal. Ze hebben een blijvende indruk achtergelaten. Ook hier in Nederland is er een sterke en hoopvolle achterban die onontbeerlijk is voor het voortbestaan van Nes Ammim. En dan nog al die mensen die zich in Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden bezig houden met dialoog en rechtvaardigheid. Die waren voor mij nog wel het meest inspirerend. Zij houden het op een onvoorstelbare wijze vol om te blijven strijden voor vrede en gerechtigheid. Gek genoeg waren zij voor mij de belangrijkste reden om weer naar Nederland terug te keren en niet bij te tekenen in Nes Ammim. Het gevoel dat wat zij daar deden, dat ik dat ook hier zou moeten doen.

II Spannend, daar en hier

Een programma met drie stellingen waarvan de laatste een voluit theologisch statement is: dit is onmiskenbaar een bijeenkomst die georganiseerd is door mensen van christelijke huize. En zo hoort het ook: Nes Ammim is een door en door christelijk project. In zijn grondstructuur, weekritme, studieprogramma: in alles is het christelijke karakter van het dorp te herkennen: hoe open het dorp ook is naar mensen met een andere achtergrond.

Nes Ammim is in alles ook een Europees project: het gaat over de vragen en de zorgen die in Europa leven: de wil om te breken met het Europese, christelijke antisemitisme, de betrokkenheid bij het zo

nabije Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden, de openheid en het verlangen naar dialoog. Het zijn zaken die Nes Ammim heel erg bepalen en die het dorp het unieke karakter geven dat door lokale dialoogpartners zo gewaardeerd wordt.

Daarmee zijn in Nes Ammim 'daar' en 'hier' altijd fundamenteel verbonden geweest. Nes Ammim: het dorp 'daar' werd grotendeels bepaald door de Europees-christelijke agenda van hier.

De confrontatie van die Europese agenda met de realiteit van het Israëlische dagelijkse leven: dat is altijd de grote meerwaarde van Nes Ammim geweest. Die ontmoeting stelt dingen op scherp. En in die ontmoeting gaan dingen schuiven: hoe doe je dat concreet: solidair zijn, hoe geef je vorm aan de betrokkenheid bij Joden en bij Palestijnen, hoe erken je de trauma's van anderen, kun je het nog: dromen van vrede, en de meest recente vraag: hoe kan je nadenken over de Joodse wortels van het christendom, als veel mensen de christelijke traditie nauwelijks nog kennen.

Europa is veranderd sinds de stichting van Nes Ammim. In Europa is de kerk naar de marge geschoven. Dit heeft zijn weerslag op de ideologische agenda, maar ook op de financiën van Nes Ammim, op de mogelijkheden om vrijwilligers te vinden.

Er leven vandaag nieuwe vragen in Europa: het antisemitisme is nog steeds een levensgroot gevaar, en daar is dan ook nog eens die andere kwestie bijgekomen: hoe samen te leven met mensen van heel verschillende achtergronden. Het is vooral met die vraag dat jongeren tegenwoordig naar Nes Ammim afreizen: om te leren over diversiteit, de interreligieuze ontmoeting, de politieke situatie in het Midden-Oosten die zijn weerslag heeft op de situatie hier.

Maar ook Israël heeft zich ontwikkeld: het is een urbane samenleving geworden waar de kibbutzim nog maar een randverschijnsel zijn. Landbouw is niet langer de drijvende kracht: veel kibbutzim zijn tegenwoordig geprivatiseerde dorpen waar de sociale samenhang steeds meer verdwijnt. Nes Ammim is het niet anders vergaan. Het heeft diezelfde ontwikkeling gevolgd. Alhoewel nooit een echte kibbutz, die sfeer is er wel altijd geweest en is nog steeds te herkennen, maar het is allemaal een stuk fragieler dan vroeger.

Daarmee is ook het voortbestaan van Nes Ammim wat mij betreft spannend geworden. Om twee redenen: ten eerste: ik heb vaak gedacht: is al die energie die wij daar in Nes Ammim investeren niet ook heel hard nodig in Europa: ook hier is behoefte aan plekken waar burgers elkaar ontmoeten en echt met elkaar aan de slag gaan om antisemitisme, maar ook islamofobie tegen te gaan. Moeten we niet hier veel actiever zijn? En daarnaast in Israël zelf: zijn we nog slagvaardig genoeg? Is het dorp zoals dat er vandaag ligt nog steeds die plek voor dialoog? Zitten we niet teveel op het platteland om onze vrijwilligers een goed studieprogramma te garanderen? Kort en goed: zijn we nog steeds een effectieve brug tussen hier en daar?

Nes Ammim heeft zichzelf steeds opnieuw uitgevonden en dat is ook nu weer nodig. Het ultieme doel is nooit geweest: het dorp in standhouden: hoe dierbaar die plek ook is. Het doel is: de joodse wortels van het christendom verkennen, solidariteit met de inwoners van het Heilige Land, je verdiepen in de multiculturele vraagstukken, ruimte voor dialoog bieden, de verbinding zoeken tussen hier en daar. En hoe kunnen we dat het beste organiseren? Voor Nes Ammim is dat daar en hier de meest spannende vraag.